

Vért vagy bért!

avagy egészségügyi szolgáltatással összefüggő büntetőjogi és polgári jogi felelősségről

Gyakran halljuk, hogy egy orvos, egészségügyi dolgozó vagy egészségügyi szolgáltató orvosi műhibát követett el. A jog azonban nem ismeri az orvosi műhiba fogalmát az egyetlen, az egészségügyi szolgáltatáshoz kötődő felelősségi forma során sem merül fel.

Az egészségügyi szolgáltatással összefüggésben legalább tízféle – etikai, fegyelmi(munkajogi), szabálysértési, működési, működtetési, finanszírozási, fogyasztóvédelmi, büntetőjogi, polgári jogi és nemzetközi – felelősséget vizsgáló eljárás kezdeményezhető akkor, ha annak során nem a szakmai szabályok szerint járnak el és ez egészségkárosodást, vagy halált okoz. A kérdés csak az, hogy ezen eljárások során a szakmai szabályok illetve az „ez okoz” (ok-okozati összefüggés) feltételt, annak tartalmát, miként határozzák meg.

A jelen cikkben a legszélesebb körű (polgári jogi felelősség) illetve a legszigorúbb (büntetőjogi felelősség) értelmezést eredményező felelősségi formákat kívánom bemutatni.

Abban az esetben, ha egy egészségügyi szolgáltatás során nem a szakmai szabályok szerint járnak el és az egészségkárosodás vagy halált okoz az előbb említett mind a tízféle eljárás megindulhat, akár egyszerre is. Ezen eljárásoknak az egészségügy területére tartozó szakmai része ugyanaz a történet lesz (pl. mindegyik azt a kérdést vizsgálja, hogy egy adott diagnózis felismerése érdekében megtörtént-e a megfelelő gyógykezelési lépések, vagy egy adott gyógymód elmulasztása bekövetkezett-e vagy sem). Eltérés mégis jelentkezhet a felelősség megállapítása során lehetséges, hogy ugyanaz a szakmai lépés egyes felelősségi formák fennállását, míg más felelősségi formák hiányát eredményezi.

A két leggyakoribb felelősségre vonási eljárás, ami egy szakmai szabályokat vélhetően sértő egészségügyi szolgáltatást követően megindul a polgári és a büntetőjogi felelőség azzal, hogy az egymástól legtávolabbi értelmezési gyakorlat azt eredményezi, hogy a legritkábban fordul az elő, hogy mind a két eljárási formában megállapítsák a felelősséget ugyanazon gyógykezelési lépéssel összefüggésben.

Hasonlóság a két eljárásban

Egyetlen hasonlóság van a két eljárás között, hogy egyikben sincs egészségügyi szolgáltatást nevesítő speciális felelősségi forma. Mind a két eljárásban az általános szabályokat kell alkalmazni az egészségügyi szolgáltatásra is. A büntetőjogi felelőség során az orvos, egészségügyi dolgozó felelőségét foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt, míg polgári jogi felelőségénél az egészségügyi szolgáltató felelőségét a kártérítés szabályai szerint vizsgálják és marasztalják.

Különbségek a két eljárásban

Általános eltérések

Leegyszerűsítve a büntetőjogi felelőség a „hibáztál bűnhődj”, míg a polgári jogi felelőség a „hibáztál fizess” meghatározást jelenti. A büntetőjogi felelőség iránti eljárás megindításakor elsődleges motiváció az elkeseredettség és a bosszú, cél a büntetés („vér”) elérése, míg a polgári eljárásnál a megindítás elsődleges motivációja a károsodás minél teljesebb kompenzálása és cél a minél nagyobb vagyoni és nem vagyoni kártérítés („bér”) megfizettetése.

Különös eltérések

Itt néhány speciális feltételen - pl. eljárás alanya, elvárhatóság köre, bizonyítási teher stb.

- keresztül kívánom bemutatni a két eljárás markáns elkülönülésének okait, eredményét, bízva abban, hogy ezen jellemzők alapján minden érdeklődő sikeresen különíti majd a jövőben a két felelősségi formát.

1. Eljárás alanya

Az eljárás büntetőjogi felelősségnél az egészségügyi tevékenységet végző orvos, egészségügyi dolgozó, míg polgári jogi felelősségnél az egészségügyi szolgáltatásra működési engedéllyel rendelkező egészségügyi szolgáltató (kötségvetési szerv, gazdasági társaság stb.) ellen indul. A polgári eljárás mindig a beteggel közvetlenül kapcsolatba kerülő egészségügyi szolgáltatóval szemben indul meg, így ha az egy másik szolgáltató közreműködőjeként, megbízottjaként járt el akkor a beteg irányában nem, csak az Őt megbízó szolgáltatóval szemben felel.

A büntetőjogi felelősségnél irreleváns, hogy volt-e jogviszony, illetve hogy milyen a beteg és az orvos, egészségügyi dolgozó között, aki részt vett a betegnek történő károsodás okozásában annak a felelőssége mind vizsgálható a büntetőeljárásban. A két felelősségi forma alanya egyetlen esetben esik egybe, ha az orvos egyéni vállalkozóként végez egészségügyi szolgáltatást, mert ebben az esetben az egészségügyi szolgáltatásra jogosító működési engedély jogosultja is az adott orvos.

Büntetőjogi felelősség esetén az eljárás során a szolgáltatást végző személy először tanú, aztán lehet terhelt (gyanúsított, vádlott, elítélt), míg polgári jogi felelősség esetén csak tanú marad.

2. Az elvárhatóság alapja

Büntetőjogi felelősségnél a konkrét személytől a konkrét helyzetben elvárható magatartást vizsgálják, védekezés lehet a fáradtság, a szakmai ismeret hiánya, míg polgári jogi felelősségnél a szolgáltatótól az adott helyzetben általában elvárható (a konkrét ellátótól és helyzettől független) felelősséget elemzik és a szolgáltatótól általában az várható el, hogy legyen legalább egy szakmailag elfogadható, nem fáradt, tehát az adott feltételeknek megfelelő orvosa, vagy küldje a beteget olyan helyre, ahol ilyen ellátó rendelkezésre áll.

3. A bizonyítási teher

Büntetőjogi felelősség vizsgálatánál fennáll az ártatlanság vélelme, tehát minden, a foglalkozási körébe tartozó bűncselekmény tényállási elemét) foglalkozási szabályszegés, kizárólagos ok-okozat, közvetlen veszély, bűnösség szándékos vagy gondatlan formája - be kell bizonyítani a hatóságnak és ha a tényállást teljes körűen nem tudják igazolni a büntetőjogi felelősséget nem lehet megállapítani.

Polgári jogi felelősségnél a betegnek, hozzátartozónak kell igazolnia, hogy kára van, illetve, hogy az eljárás jogellenes volt (ezt könnyű igazolni, mert minden károkozás jogellenes), illetve, hogy a jogellenes magatartás miatt van a kára, tehát az oksági összefüggést (bírói gyakorlat elegendőnek ítéli a károsult részéről annak igazolását, hogy a kezelés során és nem okán történt a kár). Ha a felperes ezeket a feltételeket igazolta az alperesnek kell kimentenie magát a felróhatóság alól, tehát azt vélelmezik, hogy nem ez elvárható gondossággal járt el, illetve nem megfelelően tájékoztatott, és ha ezek ellenkezőjét nem tudja igazolni a vélelmezett felróhatósága miatt fennáll a kártérítési felelősség.

4. Eljárás irányítása

A büntetőeljárás nincs a sértett kezébe, csak megindíthatja az eljárást ezt követően azt a hatóságok és a bíróság folytatják le, a sértett a hatósági szakaszban mindig a végén ismerheti meg az iratokat, illetve a bírósági eljárásban jelen lehet, észrevételt, indítványt tehet, de azokat érdemben ritkán veszik figyelembe. Kivételes eset, ha az ügyész nem emel vádat, vagy azt a bíróság előtti eljárásban elejtik a sértett jogi képviselőjén keresztül vádlóvá (pótmagánvádlóvá) válik és ezzel a jogai is, megegyeznek az ügyészével.

A polgári eljárás végig a sértett kezében van, hiszen a sértett a felperes, a szolgáltató az alperes és a felperes irányítja a bizonyítást.

5. Veszélyeztetés

Büntetőjogi felelősséget megállapítanak veszélyeztetés esetén is, a közvetlen veszélyokozás része a tényállásnak, ha maradandó következmény nem áll be, önmagában a szakmai szabályszegés miatti veszélyeztetés megalapozza az alapeset (maradandó károsodás vagy halál mint minősítő körülmény nélküli forma) miatti enyhébb büntetőjogi felelősséget.

Polgári jogi felelősség károsodás bekövetkeztekor van, így elvileg a veszély nem károsodás, tehát nem lenne felelősség, de van már olyan ítélet, ami azt mondja pl, hogy önmagában az életveszélyes helyzet kialakítása, függetlenül attól, hogy az elhárult megalapoz kártérítési felelősséget.

6. Ok-okozati összefüggés

A büntetőjogi felelősséghez kizárólagos ok-okozati összefüggés kell, tehát kizárólag a foglalkozási szabályszegés idézte elő a veszélyhelyzetet, illetve kizárólag a veszélyhelyzetből következzen a maradandó károsodás. Polgári jogi felelősség akkor is fennáll, és teljes körű, ha az oksági összefüggés nem kizárt, azaz szerepe van a mulasztásnak a bekövetkezett károsodásban, tehát lehet, hogy másnak is (pl. a beteg természetes egészségi állapotának), sőt lehet, hogy ez a más a domináns ok, de mert szerepe van a mulasztásnak a károsodásban nem kizárt az oksági összefüggés és így a felelősség fennáll.

7. A szakmai szabályszegés tartalma

Büntetőjogi felelősséghez a foglalkozási szabályok megszegése szükséges. Foglalkozási szabály elsődlegesen: minisztérium által kiadott vizsgálati és terápiás rend (szakmai protokoll), szakmai kollégium által megfogalmazott, de minisztérium által még ki nem adott szakmai protokoll, módszertani levél. A 182/1996 BH alapján a tájékoztatási hiányosság nem eredményezhet büntetőjogi felelősséget.

A polgári jogi felelősséghez az elvárható gondosság megszegése szükséges, ami szélesebb körű fogalom, ide tartoznak a foglalkozási szabályokon túl a különböző finanszírozói, szakmai érdekképviselési előírások, ajánlások, szolgáltatók belső protokollja, szakkönyvek, szakcikkék állításai. A tájékoztatási hiányosság Legfelsőbb Bíróság 200 számú elvi határozata alapján a szakmai szabályok megszegésével egyenrangú felelősséget megalapozó tényező.

8. Az eljárás alapja

A büntetőjogi felelősség jelenleg a „kell” világa, tehát az elvárhatóság alapja, hogy mit kell végezni, ha valamit nem kell, csak lehet, az a büntetőjogban nem alapoz meg felelősséget.

A polgári jogban az elvárhatóságot jelenleg a lehetséges, nem kizárt fogalmak határozzák meg, tehát minden elvárható egy szolgáltatótól, ami lehetséges illetve vannak ítéletek, ami szerint még ennél szélesebben is, ami nem kizárt. A polgári jogban az elvárhatóság régen a kell volt, aztán lett a szakmailag célszerű, aztán az indokolt és jelenleg a lehetséges illetve eseti jelleggel a nem kizárt. Várható a büntetőjogi felelősségnél a „kell” helyett a célszerű alkalmazása, míg kérdés, hogy polgári joginál a nem kizárt lesz-e az általános, vagy csak a lehetséges.

9. Szankció

Büntetőjogi felelősségnél a szankció a büntetés (pénzbüntetés általában, lehet közmunka és felfüggesztett szabadságvesztés, végrehajtható szabadságvesztés az elmúlt 20 évben kizárólag foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt jogerősen nem került kiszabásra). Mellékbüntetésként szankció lehetne a foglalkozás gyakorlásától határozott időre vagy határozatlan időre eltiltás, ami ritkán kerül kiszabásra.

Polgári jogi felelősségnél a szankció a vagyoni és nem vagyoni kártérítés.

10. Szakértői szerep

12. Büntetőjogi felelősségnél az orvos-szakértőnek döntőszerepe van, amit mond azt sokszor érdemi vita nélkül fogadják el a felek és a bíróság, polgári jogi felelősségnél a szakértő segéd szereplő lett, a bírói gyakorlat magának tartja fenn a jogot, hogy értelmezze a szakértő által mondottakat, illetve, hogy ha úgy látja akár azzal ellentétes megközelítést is elfogadjon,

a felróhatóságot (a marasztalás alapját), mint több ítélet is fogalmaz, nem a szakértő, hanem a bíróság dönti el.

11. Dokumentációs hiányosság

13. Büntetőjogi felelősségnél a dokumentációs hiányosság esetleg tanúvallomással pótolható, míg polgári joginál felelősségnél nem. Így a dokumentációba tartozó kérdés, ha nincs a dokumentációba, azt úgy tekintik, mintha nem történt volna meg és a dokumentációs hiányosság kizárólag az alperes, tehát a szolgáltató terhére értékelhető. Hiányos, ellentmondó, pontatlan, olvashatatlan stb. dokumentációval elve nem tudja magát a szolgáltató a felróhatóság alól kimenteni.

12. Bírói gyakorlat

Az orvosok, egészségügyi dolgozók büntetőjogi felelősségét, az elmúlt 15 évben három érdemi Legfelsőbb Bírósági határozat érintette, tehát ez a felelősségre vonási rendszer nem kvázi precedens alapú

A polgári jog felelősség során viszont 1 jogegységi döntés, 10 elvi határozat és legalább 30 eseti megjelent Legfelsőbb Bírósági határozat áll rendelkezésre, illetve több szakkönyv is feldolgozta a polgári jogi ítéleteket, így a kártérítési felelősség erőteljesen függ ezektől az értelmező ítéletektől, tehát kvázi precedens alapú függetlenül attól, hogy elvileg Magyarországon nem precedens ítélkezés folyik.

Összefoglalás

A fentiek alapján látható, hogy miért gyakori az, hogy egy adott egészségügyi szolgáltatással összefüggésben a büntetőjogi felelőséget nem állapítják meg, de a polgári jogi felelőséget igen, azzal, hogy ha egy egészségkárosodás okozásával is járó büntetőjogi felelőséget kimondanak, az minden esetben polgári jogi felelősség fennállását is jelenti, míg ez fordítva csak rendkívül ritka esetben valósul meg.

Azt természetesen nem kívántam eldöntetni, hogy az egészségügyi szolgáltatást végzőnek az első vérig vagy az első bérig történő csata a kedvező, de talán segítettem azt megvilágítani, hogy milyen feltételek mellett védőpáncél szükséges.

Dr. Simon Tamás ügyvéd, biztosítási szakjogász